

Uit het archief van meester Hendrik Willem Heuvel.

In mijn boek *Heuvel hervonden*, Doetinchem 2009, heb ik de wens geuit, dat meer **Heuveliana** uit het archief Heuvel (te raadplegen in het Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers te Doetinchem) beschikbaar komen voor de geïnteresseerde. Het bestuur van de Vereniging Vrienden van museum de Lebbenbrugge heeft tot mijn genoegen hiervoor ruimte beschikbaar gesteld. Na een eerste bijdrage over de uitgever A.G. Schoonderbeek, (Laren NH), die ergens noteerde graag Heuvels *Oud-Achterhoeksch Boerenleven* te hebben willen uitgeven, volgden een aantal andere. Beschouwingen van de hand van Heuvel zelf zijn interessant, bijvoorbeeld archief nummer 315, waarvan hier onder een klein gedeelte volgt. Onder de titel ‘Overwegingen over onsterfelijkheid’ handelt het over een kernthema uit Heuvels gedachtewereld: het leven na de dood. Archiefnummer 315 bestaat uit vier (school)schriften. Curieus is het om te weten, dat Heuvels vriend Hilbrandt Boschma, de befaamde evangelist van Ruurlo, ook heeft geschreven over het hier behandelde thema: ‘Het is nog niet geopenbaard wat we zijn zullen’. Evenals bij Heuvel gaat het hier om een ongepubliceerde tekst die te raadplegen is in het Archief Boschma, Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis te Amsterdam. Het betreft daar map 16.

Derk Jansen

Het is nog niet geopenbaard, wat wij zijn zullen.

Archief Heuvel n° 315, schrift III, 78-82.

(78) Hoe zal het andere leven zijn? Is het een voortleven of een kerker na korter of langer doodslaap? Schept onze geest zich dan een nieuw organisme of is dit bereids al gevormd tijdens het aardse bestaan?

Schoon is het beeld van de rups, die eerst een pop en dan een vlinder wordt, die vroolijk fladdert in de lentezon. ‘Beeld van blij herleven, vlinder zijt gij mij!’ zongen wij als kind. Bij onderzoek vond men in de rups al een bleeke doorzichtige stof waaruit later de vlinder voortkomt. De rups is als de stoffelijke mensch der aarde, de vlinder is als zijn astraal onsterfelijk wezen.¹ Alle intuïtiefwijze volken erkenden een astraal lichaam bij de oude Egyptenaren, Hellenen en Romeinen als schimmen gedacht.

---

¹ Astraal lichaam: tweede, etherische lichaam van de mens, dat zijn stoffelijke lichaam geheel doordrenkt. Ook wel genoemd: meta-organisme.

Zullen wij na den dood op éénmaal volmaakt zijn? Wij gelooven het niet. Wat de mensch zaait, dat zal hij maaien.² Het booze moet uitgelouterd worden. Ook aan gindsche zijde der graven zullen wij voortgaan van trap tot trap, het kwade steeds meer afstervend en toenemend in reinheid en liefde. Er is in het vagevuur der Roomsche kerk iets, dat ons waar en aantrekkelijk toeschijnt. Zonder God, in eigen zelfzuchtig begeeren en boude liefdeloosheid verzonken, dat is de hel. De strijd tegen de zonde, hier al begonnen, maar niet volstreden, is dat niet het vagevuur? ■ (79) Ook aan de overzijde moeten de zondaren in een sfeer der loutering worden gered en opgevoed door liefhebbende heiligen. ‘Als ik in den Hemel kom’ – zei generaal Booth van het Heilsleger – ‘zal ik den Heer vragen, of er geen stumpers en achterlijken zijn, die gered moeten worden.’

De Hindoes gelooven, dat de mensch in een lange reeks van bestaansvormen, uit elk van deze een batig of nadeelig saldo, - ‘het karma’ – naar het volgende meedragend, al meer het hoogere nadert en eindelijk tot den grooten vrede ingaat. Ook die gedachte willen wij opnemen. ‘Excelsior’ staat in ons vaandel geschreven. Maar de hel en de eeuwige verdoemenis? Een hel is er zeker. Wij kennen ze, die hier al een hel hebben en stellig zal daarginds, waar alles in het volle licht der bewustheid treedt, de worm nog heviger knagen, het vuur der wroeging nog feller zengen, duisternis der wanhoop nog donkerder zijn.

Maar eeuwig – neen, dat kan niet zijn. Reeds Origenes, in de eerste eeuwen van het Christendom, en vader Oberlin, een eeuw geleden, geloofden in een ‘wederherstelling aller dingen’ en wij die door vrijzinniger bijbelopvatting van de starre letter zijn verlost, wij mogen het goddank ook.³ ‘De ellende, die wij lijden, als wij dwalen, ver van het vaderhuis, is daaruit, dat wij ons van God afwenden. Wij verlaten God, zoo schijnt het. Hij verlaat ons niet, nooit. Er is geen verwerping, er is alleen afdolen van den mensch en daarin de straf. Want het begrip liefde sluit straf geenszins uit. Maar het begrip liefde ■ (80) sluit eeuwige straf uit: het is niet de wil des Vaders dat een zijner kinderen verloren ga.

Zoo treffend wordt dit gezegd door Marget Howe in Maclarens ‘Harten van goud.’⁴ Haar zoon George had een Revival prediker gehoord, die zoo aanschouwelijk den vuurgloed der hel schilderde, dat de jeugdige toehoorders zaten te rillen en te beven. De jongen kon er ’s nachts niet van slapen. ‘Het was in den oogsttijd en den maan vervulde de kamer met koud helder licht. Van uit mijn bed kon ik de schooven in rijen op het veld zien staan en het leek de groote Oordeelsdag.’ En hij had het zoo angstig en benauwd, dat hij om Moeder riep.

---

² Ontleend aan het Nieuwe Testament, Galaten 6:7.

³ De ‘wederherstelling aller dingen’ vinden we terug in het Nieuwtestamentische boek: Handelingen 2:21. Origenes (ca. 185-254), grootste kerkleeraar vóór Augustinus. Door enkele concilies veroordeeld wegens onrechtzinnigheid. Johan Friedrich Oberlin (1740-1826), befaamd spiritualistisch predikant en geestenziener uit het ‘Steintal’ nabij Straatsburg.

⁴ Ian Maclaren, pseudoniem van John Watson (1850-1907), Schots schrijver en theoloog.

Die kwam en kuste hem en zei op innigen toon: ‘Je bent veilig bij mij,’ en ze vertelde, dat God hem misschien zou straffen, om hem beter te maken, als hij slecht was, maar dat hij nooit een arme ziel zou martelen, want dat kon geen goed doen en dat was het werk van den duivel. ‘Ben ik een goede moeder voor je? – Wel nu, wees dan zeker, dat God nog veel beter is.’ Zoo sprak ze en ze stopte hem warm toe en de knaap sliep in, gerust op Zijn liefde als in moeders armen.

Wij hebben eens gelezen van een weduwe, wier zoon in de wijde wereld omzwierf, hoe ze elken avond een lampje voor haar kleine raam zette, dat hem den weg naar huis en naar moeder zou wijzen, en hoe haar laatste woord was: ‘Zeg aan Willem, dat ik ook in het Vaderhuis een lichtje voor het venster zal zetten,’ We denken daarbij aan het lied der pelgrimzangers: ■ (81)

Gij zijt moede en mat
En zoo eenzaam het pad!

O verloren kind keer weer, keer huiswaarts weer, keer weer.

Eens zal de laatste afgedwaalde ziel het blijde Vaderhuis binnengaan en het gerei en gezang zal er klinken.

Van de heerlijkheid des hemels hebben alle vromen zich de lieflijkste beelden gemaakt.

In het mooie boek ‘Voor de poorten des doods’ van den Deenschen schrijver Egeberg komt een passage voor, die mij trof.⁵ Een moeder leest haar zoon, die wegwijnt aan de tering, voor uit de Openbaring van het nieuwe Jeruzalem, de stad met gouden straten. Toen zij geëindigd had, zei de zieke: ‘Ja, dat is een schoone beschrijving, maar het is toch niet in mijn woorden. Ik moet er wat bij hebben van groene, bloemrijke dalen, groene Pinksterbosschen en een schoonen blauwen zomerhemel. Het moet iets hebben van het land, waar ik mijn kindsheid en jeugd heb doorgebracht. Daar alleen kan ik mij thuis gevoelen.’

Zullen we elkander weervinden en herkennen daarginds? Daaraan twijfelen wij niet. Al wat wij ooit aanschouwd, gedacht en gevoeld hebben, bleef bewaard, doch het herinneren gaat hier zoo moeilijk, flauw en onvolledig. Zal daar niet een helder licht de verborgenste hoeken onzer ziel bestralen en alle verbleekte herinneringen opwekken. De schoone dag van heden met zijn vredigen zonschijn, zijn blauwen hemel, zijn dennengeruisch en vogelgezag, zal daar ■ (82) herleven.

Daar is bestendigd ’t vluchtige bestaan,
al wat in schijn verging heeft daar nog wezen,
en als een boek, waarvan wij alle blaân

---

⁵ Geen nadere gegevens gevonden.

op elke wijs, naar onzen wil, herlezen,
doorleef 'k mijn leven dáár volstandig weer.' (Van Eeden)

Wij droomen van een heerlijk land des vredes aan de overzijde der graven, waar wij zullen zweven door de oneindigheid in het kleed des lichts en reizen naar de werelden, die ons nu als fonkelende stipjes wenken uit de wijde verte en de hemelsche wezens ontmoeten en dat alles veel schooner dan verbeelding het maken kan.

Ueber die Sternen, da wird es einst tagen,
Da wird dein Hoffnung, dein Sehnen gestillt.⁶

---

⁶ Waarschijnlijk naar een gedicht van Ida von Hahn-Hahn (1803-1878). De tekst is op muziek gezet door Franz Wilhelm Abt (1819-1885).